

Jacques Derrida

1930 – 2004

<https://www.youtube.com/watch?v=onmu3uwqzbl>

Biografie

Derrida se narodil v roce 1930 v židovské rodině v El-Biar v Alžírsku. Antisemitské zákony počas režimu z Vichy mu znemožnili studium na lýceu.

Po skončení vojny odešel do Paříže, kde v letech 1948-49 studoval na prestižním Lycée Louis Le Grand.

V roce 1951 byl přijat na studium filosofie na prestižní Ecole normale supérieure v Paříži, kde se spřátelil s Louisem Althusserem a s Michelelem Foucaultem.

Po studiu (změřenom na Husserlovou fenomenologii) získal stipendijní pobyt na Harvardské univerzitě v USA.

V letech 1960 - 1964 Derrida přednášel filosofii na Sorbonne.

V letech 1964-1984 přednášel na Ecole normale supérieure v Paříži.

V roce 1963 přednesl kritický příspěvek k Foucaultovým *Dějinám šílenství*, co vyvolalo ostrou výjmenu názorů, která poznačila přátelský vztah obou autorů.

V roce 1980 obhájil dizertační práci.

V roce 1983 založil spolu s filosofem Françoisem Châteletem v Paříži alternativní vysokou školu filosofie College International de Philosophie (CIPH), jejíž rektorem byl v letech 1983-1984.

V roce 1984 se stal vedoucím studia na EHESS v Paříži.

V roce 1986 byl profesorem na University of California v Irvine v USA.

Derrida zemřel v Paříži v roce 2004.

Bibliografie

[Gramatologie, 1967](#)

La voix et le phénomène, 1967

L'écriture et la différence, 1967

Marges de la philosophie, 1972

[Ostrohy, štýly Nietzscheho, 1972](#)

La dissémination, 1972

Glas, 1974

La vérité en peinture, 1978

De l'esprit, 1990

[Strašidla Marxe, 1993](#)

Passions, 1993

[Síla zákona, 1994](#)

Politiques de l'amitié, 1994

Apories, 1996

Résistances de la psychanalyse, 1996

[Víra a vědění, 2001](#)

- Dekonstrukce Jacquesa Derridu je **najradikálnější podobou poststrukturalismu**, která ovlivnila nejen filosofii, ale i estetiku, literární vědu a kritiku.
- *Struktura, znak a hra v diskursu věd o člověku* (1967 - John Hopkins University, USA)
- Četba Clauda Lévi-Straussa : první příklad dekonstrukce
- Dekonstrukce – taktika četby, strategický **rozbor provázený výkladem významu**, resp. **rozrušení slovosledu a větné stavby; rozložení celku na části; rozebrání stroje, aby se dal přenést jinam; zbavení se struktury**.
- Není to destrukce významové struktury textu, ale převrácení binárních opozic – znejištění **standardizovaných přístupů, rozrušení násilných schématů – předsudků - v myšlení**
- **Gesto** dekonstrukce je však stejně **strukturalistické i protistrukturalistické, metafyzické i protimetafyzické**

•*Dopis japonskému příteli*

• „potíž definovat a tudíž přeložit slovo „dekonstrukce“ pramení z toho, že **všechny predikáty**, určující pojmy, lexikální významy a dokonce i větná členění, jež se v určitém okamžiku zdánlivě propoučují k takové definici či překladu, **se rovněž dekonstruuji** a jsou přímo, nebo nějak jinak dekonstruované. **To platí také pro samotné slovo „dekonstrukce“** a stejně tak i pro každou jinou slovní jednotku. *Gramatologie* se zabývala jednotkou zvanou slovo a všemi výsadami, jež se mu, zejména jeho jmenné podobě, dostalo. A proto **muže jedině diskurs nebo spíše psaní kompenzovat neschopnost slova rovnat se myšlence**. Všechny věty typu „dekonstrukce je X“ nebo „dekonstrukce není X“ jsou a priori výsledkem nepochopení a tedy přinejmenším nepravdivé.“ (Derrida, s. 45)

- **Derridova dekonstrukce není destrukce, ale ani pozitivní technika, ani metoda, ani metodologie**
- **Je to dění významu, jehož úkolem je „dvojím gestem, dvojím písmem, dvojí vědou převracet klasické opozice a přestavět systém jako takový.“** (*Texty k dekonstrukci*, s. 304)
- **Je to taktika znejišťování západní metafyziky přítomnosti (bytí = plná přítomnost významu, garance identity)**
- **Metafyzika přítomnosti - srostlá s logocentrismem a fonocentrismem (odhalení hierarchického spojení mezi logem a „foné“) - je přímo vepsána do jazyka západní filosofie.**
- **Jejímu vlivu se nedokázal ubránit ani strukturalismus, který pracoval s pojmem centrované struktury, která je uzavřená, nepohyblivá: Derrida ji nachází u všech hlavních strukturalistů, tj. u Saussura, Lévi-Straussa, Barthesa a Foucaulta (pojem *épistémé*).**

O Gramatologii

- Pojem "písmo" – nefonetické písmo, písmo před písmenem a před hlasem – nový obsah naroubován na starou formu slova "písmo"
- Binární opozice písmo x hlas, kde je hlas hierarchicky nadřazenou jednotkou – písmo je zde vnějškem pojmu, arbitrárním nadbytkem, suplementem (označující – status věci závislé)
- Derrida tento hierarchický vztah obrací naruby – až z písma (grammé) vzniká hlas (logos) – bez písma by logos zůstal sám v sobě, neprojevený, nepřítomný
- Písmo – utváření předlingvistického, předzákonného a předpojmového významu – kresba, design, architektura, tanec, tetování, fotografie, choreografie, scénografie, hudba

V písmu je vždy víc možného významu než ve slovech, protože není vázáno pojmy, přesahuje striktní diferenci binárních opozic pojmu

Písmo přináší interval významu, nelze jej zredukovat na definici a opozici

Gramatologie – filosofická „věda“ o předlingvistickém písmu – chce osvobodit označující ze závislosti na pojmu

Písmo je podmínkou možnosti pojmu (pojem není preexistující, vzniká až sedimentací, v opakovaném

výskytu písma)

Písmo je předmětem epistemologického zkoumání, ještě předtím je však podmínkou možnosti

epistémy

Historii lze psát pouze jako rozumné dílo, jako projev logu, nikoliv grammé – prostřednictvím svého popisu Foucault sám vytváří epistémy, které popisuje
Pokud Foucault popisuje a uklízí historický materiál podle určitého pořádku, kterým mění dokumenty z grammé v logos - nemůže současně vinit rozum v rozumu, denuncovat řád v řádu

Předlingvistické písmo je to, co je pojmově neuchopitelné – uniká logocentrismu i fonocentrismu –

Umožňuje dekonstruovat totalitární násilí metafyziky přítomnosti – převrácení řádu závislosti

Derrida ale nenavrhuje žádnou reformu metafyziky – nelze z ní totiž vystoupit nikam ven – náš jazyk je metafyzický a jiný nemáme

Derrida proto zkoumá okraje metafyziky – odkud se melancholicky vrací zpět

Dekonstrukce de Saussura

Arbitrárnost znaku je metafyzický zákon – nespravedlivé násilí vůči písmu, které je motivováno životem - současně je však nevyhnutelné jakožto zákon jazyka

Jak ale vzniká označované? Jak vzniká pojem a jak se stává sdíleným v myslích lidí? Z písma, z grammé, z opakování variací písma (v životě se nic neopakuje – předsudek opakování)

Logocentrismus – problém difference před pojmem

Fonocentrismus – problém hlasu před písmem

Možné řešení zpřítomnění písma ve filosofické praxi psaní – škrtnutí pojmů, neografismy, parazitické definice

Différence v jazyce je logocentrickým původem jasně odlišených pojmů – proti tomu *différance* není rozeznatelná hlasem, její stopa je pouze v písmu, v zápisu, v intervalu mezi pojmovými protiklady – písmo je formací formy

Dekonstrukce Lévi-Strausse

Obava z násilí písma (historie a byrokracie západu) – denuncování písma v *Rase a dějinách* a jeho vyloučení ve Smutných tropech

Ňambikvarové – podle L-S národ bez písma, čistý, nepostižený rasistickou a pokrokovou nemocí západní civilizace - současně však L-S uvádí, že kmen tvoří ornamenty, dekoruje keramiku a zdobí těla, používá tetování

L-S žádá o vyzrazení tajných jmen děti kmene, získává informaci Istí v zájmu vědy

Levi-Strauss promítá své vlastní západní parametry vědeckého zkoumání na amazonský kmen – nevidí, že lidé kmene generují písmo obecně – písmo, z kterého vzniká hlas a které se vystavuje interpretaci hlasu, logu

Aporie - L-S opakuje etnocentrické gesto, které sám kritizuje u jiných antropologů, uzavírá významy kmene do své vlastní smyšlené struktury, přičemž upadá do totalitární pasti empirie

Clifford Geertz – *Interpretace kultur* – antropolog je autor, který pozoruje, překládá a interpretuje vjemy z neznámého prostředí, přičemž ve své interpretaci nevyhnutelně posouvá, odkládá význam pozorovaných událostí

Síla zákona

Rozlišení práva a spravedlnosti

Spravedlnost je přízrak, který nepodléhá žádnému právu, logu, zákonu, proto nemůže být nikdy plně přítomná

– je nestranná, nepřebývá v logocentrických předsudcích, nelze ji vynutit ani zkorumpovat

Právo je plně přítomnou sémantickou konstrukcí, které se všichni musí podrobit – násilí každého zákona, ať už právního, jazykového či náboženského

- „to enforce the law“ – vynucovat, vymáhat poslušnost zákonu

Podmínkou možnosti dekonstrukce je touha po spravedlnosti (šílený patos, nikoliv rozumný logos)

– etické šílenství přebývající na okrajích metafyziky (etika patosu x morálka logu)

Síla zákona

Pascal, Montaigne – mystický puvod autority zákona – principiální arbitrárnost, nevysvětlitelnost původu zákona

Aporie: nutnost a současně arbitrárnost zákona – poslušnost bez diskuse a vynucení poslušnosti násilím

Právo lze konstruovat i dekonstruovat (predsudky v zabudované v binárních opozicích a jejich totálních diferencích - différence), spravedlnost nikoliv (je to difference) –

Dekonstrukce působí v intervalu mezi právem a spravedlností, zajímá se o křivdy logu vůči grammé, zákona hlasu vůči stopám života, který nelze nikdy zcela reprezentovat v pojmech

3 aporie:

-Žádný výkon práva nemůže být spravedlivý

-Nerozhodnutelnost je podmínkou spravedlnosti

-Spravedlnost je nereprezentovatelná, nemá za sebou žádnou politiku ani právo – nelze ji využít ve prospěch žádné konkrétní emancipace či revoluce

Dekonstrukce Rousseaua

Odmítání transcendentního i transcendentálního původu jazyka, rozumu, logu – podle Derridy je význam odložený do písma – jeho původ je odložený do materiálních praxí

Rousseau buduje obranu proti hrozbě písma – význam se do něj jen odkládá – je to jeden z kulturních suplementů, které nás vzdalují původu významu v „přirozenosti“ lidského života

Lidská přirozenost - návrat k přírodnímu stavu komunikace – melodické a emocionální zvuky místo přesné a obřadné (vyumělkované, nepřirozené) komunikace

Vyznání, Julie aneb nová Heloisa, Emil aneb o výchově - nebezpečí suplementu
Esej o původu jazyku – nepřirozené severní vs přirozené jižní jazyky

Aporie – Rousseau denuncuje písmo, jehož prostřednictvím vykonává své povolání spisovatele

Podle Derridy nelze komunikovat jinak než prostřednictvím - média, znaku, sprostředkovatele, suplementu

Nic není mimo text, který se prodlužuje a šíří skrz suplementy (úvod, závěr, poznámky, recenze atd)

Obrácení hierarchie binární opozice - suplement významu (grammé, písmo) je první, původ významu (logos, hlas) je až druhý, následný, odložený – původní je vždy odklad

- **Dekonštruktívne čítanie Platona spočíva v rozplietaní významov slova farmakon.** Toto slovo možno preložiť z gréčtiny ako : liek, droga, čarodejný nektár, zaklínadlo, farbivo, jed.
- **V dialógu *Faidros* ho použil Platon kvôli jeho ambivalencii, aby jeho prostredníctvom poukázal na nepôvodnosť písma.** V dialógu ju Sokrates zdôvodňuje mytologémou : božstvo Theuth vynašlo písmo a prienieslo ho kráľovi Thamusovi ako dar, ktorý popisuje ako farmakon (jed/liek na pamäť a múdrosť). Thamus písmo odmieta ako farmakon (jed) bez ktorého si vystačí: on prehovára, diktuje, jeho prehovor stačí, nepotrebuje písmo. Hovorené slovo na neho pôsobí dôveryhodnejšie, nemožno ho prekrútiť (lebo je tam prítomný jeho autor, otec), zatiaľ čo písané slovo možno zle interpretovať (lebo autor, otec chýba, písmo je sirota).
- Na rozdiel od Theutha, Thamus nechápe písmo – farmakon – ako liek, ale ako jed: písmo spôsobuje skôr zanedbávanie pamäti ako jej rozvíjanie, pretože prichádza zvonka. Exteriorita písma spôsobuje degradáciu na napodobňovanie: má zastupovať a pripomínať. Theuth teda interpretuje farmakon ako liek, Thamus ako jed: máme tu dva protichodné významy toho istého slova, ktoré by mohli byť príkladom binárnej opozície. Lenže, ako upozorňuje Derrida, **prekladateľ sa musí rozhodnúť pre jednu verziu a obvykle sa rozhodne pre liek: týmto rozhodnutím však prekladateľ rozhoduje o tom, čo bolo v Platonovom texte nerozhodnuteľné.** Došlo k tomu, že sa písmo podriadilo hovorenému slovu: *grammé* zdvojilo *foné*.

Derridova dekonstrukce v 90. letech
- etika intervalu mezi životem a zákonem
- opakování neopakovatelného

- Událost – neočekávané, překvapení, novost, kterou nelze pojmenovat ani vysvětlit
- Dar – tajemství dárce, nemožnost protidaru či obchodní směny
- Truchlení – melancholické gesto udržující nezmenšitelnou vzdálenost mezi živým a mrtvým
- Smrt - jedinečná ztráta jednoho “světa”
- Archiv – přežívající stopy a ostatky, které se osvobodily od života svého původce
- Přízrak – přežívající stopa, jejíž význam není ani přítomný ani nepřítomný
- Zvíře – v očích zvířat jsou všichni lidé zvířaty – zvířecí pohled dekonstruuje binární opizici člověk x zvíře